

ХИБРИДНИ РАТ – МИТ ИЛИ СТВАРНОСТ (Реконцептуализација хибридног рата)

Иван Ранчић
Војска Србије
Хатиџа Бериша

Универзитет одбране у Београду, Школа националне одбране

Питање које се данас поставља је шта се са светским поретком догађа након окончања хладног рата, да ли је у изградњи, да ли је успостављен или је у кризи? Наравно, да на ово питање није лако дати тачан и прецизан одговор, али по ономе шта се у међународним односима дешава најближе је становишту да је он окончан и да се већ сада ствара неки нови – најновији светски поредак. Одмах се намеће питање и односи се на то да ли он треба да се гради у миру или некој новој генерацији рата. Трајни светски мир је само идеал коме тежи човечанство, бар његов највећи део, али који је још далеко од остварења. Периоди свеопштег мира историје су били веома ретки и сувише краткотрајни. Пре свега ратови данашњице су мултидимензиони и осим у класичној, ратови се воде у енергетској, духовној и душевној димензији.

Ратови нису само саставни елемент свих фаза развоја људског друштва, већ су дуго и чврсто интегрисани у живот друштва и постали су нека врста детерминанта његових промена и развоја. С друге стране, суштина и садржај рата, његови узроци, значење и циљеви, начини решавања војних проблема одређују се променама самих друштвених стваралаца, одређених његовом еволуцијом.

Кључне речи: *рат, претње, мит, стварност, хибриди рат, људско друштво, светски мир*

Увод

Упркос многобројним постојећим дефиницијама рата, може се доћи до закључка да је светски мир недовршено стање рата и да постаје трајни друштвени односи у којима разликовање рата и политике постаје веома замућено, где је рат наставак политике другим средствима, а политика сама постаје све више вођење рата другим средствима. Рат постаје општи оквир свих односа моћи и техника доминације тј. облик владавине која нема за циљ само контролу над становништвом него и продукцију и репродукцију свих аспеката друштвеног живота.

Друштвени конфликти и оружани сукоби су једна од најупечатљивијих карактеристика историје људског рода, а историја човечанства говори да готово и није би-

ло периода у којем није било ратова. Претпоставља се да су ратови најстарији облик друштвених сукоба. Ратовима је заједничко то да су вођени ради остваривања конкретних интереса, најчешће економских и политичких - освајања територија, стицања радне снаге, борбе за сировине, освајање тржишта итд., односно ратови су вођени на конвенционалан начин. Старомодни рат вођен је против националне државе био је јасно и просторно одређен, а крај таквог рата био је обележен предајом, победом или примирјем сукобљених држава. Симптом промене логике рата изменио се крајем двадесетог и почетком двадесет првог века тако да многобројни ратови који су вођени у том времену више не наликују „класичном“ рату и сукобе између земаља, између осталог, што границе рата постају неодређене, како просторно тако и временски.

Дефиниција рата

Кроз историју нам се нуди на стотине филозофских дефиниција рата. У суштини све су тачне на неки начин, али ниједна не дефинише појам рата до краја. Дефиниција је опште одређена неким скривеним циљем или мотивом који је усмерује на такво мишљење и има своју сврху. Хераклит је сматрао да је рат отац и покретач свих ствари.

Једна од првих записаних дефиниција у историји је она од Сисерона који каже да је рат сукоб, свађа са употребом насиља. Таква дефиниција је врло једноставна, али њен недостатак је у ширини то јест подручју на које се она може применити. Таква дефиниција описује рат као чин. Међутим, Цицерон је такође написао да не постоји ништа између рата и мира, алудирајући тиме на рат као стање. Тома Аквински је био можда први који је направио формалну разлику између интердржавних и интрадржавних ратова. Према Аквинском рат је вођен између људи. Борба је када један индивидуалац користи силу против другог појединца, а побуна се догађа када се појаве разлике и мимоилажења код заједничких дијелова људи.

У 17 веку *Hugo Grotius* дефинише рат као чин и као стање. Рат је стање зараћених страна. Рат је за њега такођер и чин којим се почиње користити оружје и да је рат стање зараћених страна у којем стање означава континуирано временско раздобље, а не само један оружани сукоб. *Thomas Hobbes* се помера од дефиниције рата као чина: рат се не састоји у самој борби, нити у чину борења. Напомиње да рат може бити и став; према њему рат може бити схваћен и као стање ствари које може постојати чак и ако ратне операције нису настављене. Она описује стање ума, њихову жељу да буду у рату. *Denis Diderot* сматра да је рат грчевита и насилна болест политичког тела.

У 18 веку *Emerich de Vattel* је написао: рат је стање у којем потражујемо наша права силом. Описује рат као методу у којем се сређују свађе и несугласице. Његова дефиниција је фокусирана на нормативну страну рата. *Immanuel Kant* дефинише рат као јадну превару за брањење права силом, без икаквог доступног праведног суда који има легални ауторитет.

Karl von Clausewitz у рату види чин политике и тврди да је суштина класичног рата у два основна елемента: политика и оружано насиље. Уз признавање насилне природе рата, он је нагласио присуство у рату фактора политичке рационалности, што је

створило могућност не само закључивања мира по одређеним условима, већ и диктирало правила самог вођења рата. Рат је чин силе којим присиљујемо непријатеља да се потчини нашој вољи. Ова дефиниција укључује елементе чина и стања. Улов је да чин силе има циљ. Clausewitz није дефинисао да зараћене стране морају бити државе, тако да та дефиниција може укључивати и цивилни рат. До сада можемо приметити да дефиниција рата укључује не само чин, већ да је то и друштвено стање између држава, организација или релативно велике скупине људи, не само када су њихове војске зараћене, већ и када постоји сама намера због неке контроверзне ситуације или разилажења у ставовима који се не могу решити, по њиховом мишљењу никако другачије него силом и то су прогласили јавно или постоји одлучност да то учине.

Покушај формулисања дефиниције рата био је и критикован од стране неких данашњих мислиоца. Фрондизи тврди да не постоји рат, оно што постоји су ратови, у множини, почевши од племенских сукоба до Другог светског рата.

Историјски аспект ратовања

Изузетно је тешко, ако не и погрешно, категорисати ратове кроз историју. Тиме се до баналности поједностављује сложеност рата, што сигурно доводи до погрешних закључака. Кроз историју рат је имао своју „еволуцију“ и мењао се са развојем човечанства. Карактер рата се већ пре пар векова много променио. Доминантна слика је међудржавни рат који укључује конвенционалну војску и морнарицу које се боре у линији и колони током битке. У стварности и у том времену су опсаде биле далеко бројније од битака, а мали ратови против разних „паравојних“ снага били су чести. У реалности свака епоха сведочи о овој мешавини и рат је често је комбинација претходних облика. Пре свега у Европи, иако је рат имао различите оперативне форме, доминира став да је рат сукоб између држава на челу с легитимним владарима и да треба бити посао државе. Остале форме су сматране као мање важним.

Рат је био посао ратника током већег дела историје. Са почетком цивилизације ратници постају различити од нератника. Било их је лако препознати по одећи и особинама које су демонстрирали па су се као професија и врста разликовали од остатка друштва. Становништво у ужем смислу није учествовало у рату. Већина становништва је била изолована и често незаинтересована за вођење рата. То се променило у 20. веку, када се развио појам „народног рата“. У предмодерним друштвима сви људи одређене старости су били ратници и учествовали у рату.

Почетак рата је некад био јасан и почињао је кад су лидери изјавили или изненадним нападом. Чак и кад неко најављује рат, недвосмислени напад је означио почетак узајамног непријатељства. То се данас променило због норми, закона и вредности. Историјски гледано ратови су се завршавали преговором, уништењем једне од зараћених страна или без формалног признања да је завршен.

Хладни рат се не уклапа у ту парадигму јер није постојала актуална жеља и довољан број претњи за покретањем рата, па то раздобље не можемо гледати као стање рата. Кубанску кризу можемо проматрати као пример жеље за деловањем. У 21. веку рат не мора почети оружаним нападом, него низом непријатељских активности осмишљених како би ослабиле државу.

Приступ дефинисању хибридног рата

Термин „хибрид“ (gr. hybrid) потиче из грчког језика и у изворном смислу има погрдно значење и означава децу добијену из нечистих, ванбрачних веза. У савременом свету назив је изгубио негативно значење, тако да данас означава само мешавину или комбинацију нечега. Уз реч „рат“, хибрид опет добија своју изворну, негативну конотацију. Појам „хибридни рат“ у себи садржи различита значења, почев од сајбер рата, информационог рата, разних сценарија асиметричних сукоба ниског интензитета, преко глобалног тероризма, пиратства, илегалних имиграција, корупција, етничких и религиозних сукоба, транснационалног организованог криминала, па све до систематског економског урушавања држава са циљем стварања демографских промена и примене оружја за масовно уништење.

Појмом хибридног рата се последњих десетак година бавио већи број, углавном америчких аутора, Френк Хофман, Маргарет Бонд, Глен Расел, али се до универзално прихваћене дефиниције није дошло.¹

„Хибридни рат“, односно „комбиновани рат“, односи се на сложену војну стратегију која је комбинација конвенционалног и неконвенционалног, сајбер, психолошког и информативног ратовања и сматра се нелинеарном борбом. Ова нова парадигма у политичко-војно-безбедносном ратовању појавила се онда када је порасла сложеност претњи, обезбеђивању безбедности, посебно након завршетка хладног рата и почетка униполарне ере у свету, те уласка важних недржавних актера, паралелно с државним актерима, у сферу безбедоносне конкурентности у свету.

Теорија хибридног рата по Франку Хофману означава једновремено дејство симетричних и асиметричних ратова, тактике конвенционалног и неконвенционалног вођења рата, једновремено учешће професионалних војника и разних оружанних формација. Стратегија хибридног рата је изграђена на комбинацији широког спектра најразличитијих облика и метода борбе, који у себи садржи велики број значења. Засићеност стратегије разним облицима и методама оружане борбе изродила је низ дефиниција модерног ратовања: тродимензионално, мрежно, асиметрично, неконтактно, информационо, итд. Свака од дефиниција одражава доминантну карактеристику војне конфронтације, али ниједан од њих сама не карактеришу рат у целини. Старе геополитичке константе спаковане су у методологију хибридних ратова нове генерације.

Покушај да се обједине одвојене дефиниције у једну је довела до појаве концепта „хибридног ратовања“. Ова „разноликост“ дефиниција са једне стране везана је за концепт „хибридног ратовања“ даје висок степен нестабилности и не дозвољава да се укључи у постојеће класификације ратова и сукоба, а са друге стране чини теоријски атрактиван управо због чињенице да може да прими велики број значења. У том новом концепту хибридног рата у основи нема ничег новог. Хибридност је карактеристика сваког рата, као последица примене обавезних метода свих зараћених страна, које располажу силом, средствима и способношћу извођења борбених дејстава, рат је нужно хибридни.

¹ Margaret Bond, *Hybrid War: A New Paradigm for Stability Operations in Failing States*, USAWC Strategy Research Project. U.S. Army War College, Carlisle Barracks (PA) (2007). Frank Hoffman, "Hybrid Warfare and Challenges", *Joint Force Quarterly*, Issue 52, 1st Quarterly 2009, str. 34-48.; Glenn Russell, "Thoughts of Hybrid Conflict", *Small Wars Journal*, (2009). стр. 1-8. Dostupno na: www.smallwarsjournal.com.

Имајући у виду актуелност и на основу резултата дугогодишњег расправе, лондонски међународни институт за стратешке студије у 2015. предложио је дефиницију „хибридног рата“ као синтезу: „Употреба војних и невојних инструмената у интегрисаној кампањи у циљу постизања изненађења, искоришћавања иницијативе и стицања психолошке предности које се користе у дипломатским дејствима; велике и брзе информационе, електронске и сајбер операције; покривање и прикривање војних и обавештајних активности; у комбинацији са економским притиском“. Дефиниција прецизно одражава кључну разлику између хибридних ратова и традиционалних сукоба.

Димензије хибридног ратовања

Феномен хибридног рата се формира као скривен и нема дефинитиван конфликтни статус, који има сложену унутрашњу структуру, узимајући облик интегрисаног војно-политичког, економског информативно-психолошког сукоба.

У складу са савременим тековинама појављују се нове димензије сукоба:

– главна димензија хибридног рата је тајна субверзивна активност која се користи против објекта агресије као главног средства за дробљење непријатеља. Ова димензија рата има у односу на претходни статус и енергију негације и чини квалитативну основу за трансформацију сукоба, што у многим погледима доводи до преласка са линеарне на нелинеарну парадигму рата;

– национализам и етнички идентитет, који се користи као водећи мотив субверзија и представљају важне факторе трансформације модерног ратовања. Претерана „надутост“ етничких мањина жалби узнемиравања од стране већинске владе је снажан катализатор који се користи од стране нападача да привуче присталице у редове побуњеника. Тако, стратегија модерног хибридног ратовања комбинује тактику побуњеника и конвенционално војно одвраћање као водећи фактор који мотивише национализам и етнички идентитет а коме је раније била прилично ограничена употреба;

– свеобухватна природа сукоба, која се спроводи коришћењем војних и невојних облика утицаја, са нагласком на идеолошким средствима и модерним моделима „управљаног хаоса“.

– рат је изграђен на стратегији замора, која конфликту даје дуготрајни карактер;

– не примењују се правила међународног ратног права на хибридни рат, који дефинишу концепт „агресије“, у таквом рату не постоје појмови „фронт“ и „позадина“.

Истовремено се и даље доводи у питање ваљаност дефиниције „хибридног рата“ који не садржи индикацију региона, сила, средстава, стратегије и тактике сукоба које су до сада примењиване. Верује се да је примена таквог концепта успостављеног у оперативном планирању и даље преурањена, а сам појам има велики део идеолошке позадине и користи се за оптуживање појединих земаља.

Ако примена хибридних метода у сукобима нове врсте дозвољава постизање постављеног циља без отворене интервенције војне силе, онда традиционални сукоби нужно укључују хибридне технологије и комбинација традиционалних и хибридних метода постаје детерминанта.

Хибридне претње и хибридно ратовање су термини који су постали врло чести у употреби последњих неколико година. Комплексности проблема значајно доприносе упоредни процеси глобализације и технолошког развоја нарочито у сфери информационих и комуникационих технологија, које уносе нове сложености и изазове, као и настанак и развој нових феномена у сфери друштвених и међународних односа.

Геополитика хибридног сукоба

У историјском развоју настаје парадигма геополитике као сукоб копна и мора која траје миленијумима. То су парадигме премодерне, модерне и постмодерне геополитике. Парадигма простора о вечитом сукобу копна (телурократије) и мора (таласократије) постоји од постанка организованих држава и народа. Прво се појављивала у условима ограничених размера (у регионалним оквирима) када је телурократија била у знатној превласти. Она је владала над читавим комплексом цивилизација, а таласократија се појављује фрагментарно и спорадично. Касније, са појавом империја, а нарочито са развојем морепловства и авијације, геопростор добија потпуније и постојаније облике који се, према Макиндеру и другим геополитичарима, дели на три геополитичке особености²:

– Унутарконтинентални простори, који се још називају и непокретна платформа, heartland (срце света), географска осовина историје. Они стабилно чувају телуократску цивилизацијску особеност.

– Унутрашњи или континентални полумесец, који се назива и приобална зона, римланд, мекани слој, геополитичка граница, санитарни коридор и слично. То је геопростор интензивног културног развоја у коме су видљиве црте таласократије, уравнотежене многим телуократским стремљењима.

– Спољашњи или острвски полумесец, (неистражене земље) са којима су могуће само поморске комуникације. Први пут се јавља у Картагини и трговачкој феничанској цивилизацији која је споља утицала на унутрашњи полумесец Европе

Реч је, дакле, о телуократији (копну), таласократији (мору) и rimland-у („меканом слоју“), као три најзначајнија простора на којима су се цивилизације миленијумима и вековима сукобљавале и, веома ретко, сарађивале. Појмови телуократија и таласократија су настали на основу географског устројства двојности планете и историјске типологије цивилизација. Телуократија се односи на копно(копнену моћ), а таласократија на море(поморску моћ). Те две геополитичке категорије су, према мишљењу светских геополитичара, у вечитој супротности. Полазећи од поимања рата као наставка геополитичког сукоба, може се логичком анализом доћи до суштине поимања феномена који се данас често означава као хибридно ратовање.³

Према базичном геополитичком појмовнику, Србија се налази у граничном појаву *Римленда*, као истурени грудобран, па ће бити поприште судара сила копна и сила мора, телуократије и таласократије. То је, вековима, иста линија сукоба.

² Mackinder, J. H. The Geographical Pivot of History, „Geographical Journal“, 23, The Royal Geographical Society, London, 1904

³ Хантингтон, С. (1998). *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица.

Компоненте хибридног рата

Савремени концепт хибридног рата је створен релативно недавно, крајем 20 - почетком 21 века. У светлу глобализације и информационе технологије као интегратора војних и невојних форми, претворила у неку врсту, средстава, метода и техника које се користе у модерним мултидимензионалних сукоба.

Трансформација савременог рата у хибридни рат условљена је следећим факторима:⁴

- Очување улоге нуклеарног оружја као средство за обезбеђивање стратешке и политичке стабилности.

- Склоност земаља који поседују нуклеарно оружје, да употреби војну силу и друга кршења међународног права употребом различитих хибридних технологија, укључујући и области које су географски удаљене од њихове националне територије.

- Појава међународних терористичких организација које користе да остваре своје политичке циљеве „некласичне“ методе насиља.

- Зависност националних економија, изазвана глобализацијом, на растућој глобалној економији.

- Појава нових облика рата - информативни рат и сајбер рат.

- Формирање нових окружења конфронтације у простору и сајбер простору.

Утицај трајних и променљивих фактора:

- у групи сталних (или релативно мало променљивих) фактора треба укључити: геополитики - основни принцип географске детерминизма - „географска одредница“, као и састав учесника у сукобу који је успостављен између њих, комуникација, постојећи институционални механизми интеракције, хијерархију односа. Фактори доприносе формирању релативно стабилних система структуре, интеракција између која одређује стратегију сукоба у условима драматично повећане међузависности света.

- Променљиви фактори повезани са утицајем у сукобу изазова, опасностима и претњама, од којих су неки тешко предвидљиви и могу се јавити изненада. Утицај наведених геополитичких, економских и информационих фактора доводи до трансформације савремених сукоба и појављивања нових облика геополитичке конфронтације.

Информациона компонента хибридног рата

Према Мартину Либицком⁵ информационо ратовање јавља се у следећим облицима:

- *ратовање у сфери командовања и управљања (Command and Control Warfare – C2W)*;

⁴ Смыслы гибридной войны – Научно-исследовательский центр проблем национальной безопасности.

⁵ Libicki M., http://www.ndu.edu/inss/books/Books1990to1995/What_is_IW_Aug_95/a003ch03.html

Основни циљ C2W је прекид веза да командна структура не би ефективно користи­ла расположиве ресурсе. C2W се изводи на свим нивоима, офанзивним и дефанзивним дејствима. Званична дефиниција Министарства одбране САД о ратовању у сфери команди­ва и управљања гласи: „C2W је војна стратегија која примењује информационо ратовање на бојном пољу с циљем да одвоји командну структуру непријатеља од јединица којима командују

– *обавештајно ратовање;*

Обавештајно ратовање јесте активност која има за циљ проналажење циљева, процену борбених дејстава, спречавање изненађења и слично. Примарни извори обавештајних информација могу се сврстати у различите категорије: људи (Human Intelligence – HUMINT), електронско извиђање у функцији обавештајног ратовања (Signal Intelligence – SIGINT), техничко извиђање (Technical Intelligence – TECHINT)⁶ и др.

– *електронско ратовање;*

Под електронским ратовањем подразумева се ратовање у коме се електронским и другим средствима директно делује на непријатељева електронска средства и системе као и на борбене системе и оружја која своје функционисање заснивају на коришћењу електронике.

Електронско ратовање се дефинише и као војна активност која подразумева употребу електромагнетне и усмерене енергије у погледу доминације и управљања збивањима у електромагнетном спектру и у погледу електронског напада на непријатеља и његове борбене системе.

Према студији Електротехничког факултета Универзитета у Београду „електронско ратовање је скуп војних дејстава чији је главни циљ контрола електромагнетног простора, домена. У контексту релације информационог и електронског рата, електронски рат се према истој студији сматра подскупом информационог рата.⁷

У правилу ФМ-105⁸ електронско ратовање је дефинисано као „свака војна акција која подразумева употребу електромагнетне и усмерене енергије за контролу електромагнетног спектра (ЕМС) или напад на противника.“

– *психолошко ратовање;*

САД сматрају психолошко ратовање саставним делом сваког оружаног сукоба. Због великог значаја који се овом облику ИР придаје, у САД су ангажоване многе стручне и научне установе, факултети, истраживачки центри, институти. У овој најмоћнијој земљи данашњице, развијен је обиман систем војних органа и јединица за психолошко ратовање. Оне су мањег састава и уско-специјализовне (10–15 чланова) тако да се могу комбиновати за конкретне задатке.

У америчком војном правилу ФМ-106⁹, појам психолошко ратовање је сведен и на оперативном нивоу се говори о психолошким операцијама. У овом документу се наводи да „психолошке операције имају циљ да пренесу одабране информације и показатеље намењене иностраним слушаоцима и гледаоцима да би се утицало на њихове

⁶ Grupa autora, Elektronski rat – stanje i perspektive, Elektrotehnički fakultet Univerziteta u Beogradu, - Beograd, 2000. str. 51-56.

⁷ Група аутора, Електронски рат – стање и перспективе, о.с., стр. 34.

⁸ FM-105, о.с.

⁹ FM-106, о.с.

емоције, мотиве и објективно расуђивање и, на крају, на понашање иностраних влада, организација, група и појединаца ради остваривања сопствених интереса и циљева." Главни циљ психолошке операције у заштити сопственог система командовања и управљања јесте да минимизира ефекте противникове пропаганде и активности ради дезинформисања сопствених снага и становништва. Циљ PSYOP (psychological operations) јесте да се утиче на ставове и понашања оних према којима се спроводе.

– *хакерско ратовање;*

Хакерско ратовање је један од облика информационог ратовања који најчешће изводе појединци. Хакерски напад најчешће има за циљ загушење и мењање садржаја web сајтова нападнуте стране. Примена хакерског ратовања у великој мери зависи од броја рачунара у употреби и броја корисника Интернета. Степен интеграције рачунарских мрежа обрнуто је пропорционалан ефектима хакерског ратовања. У савременим сукобима и технолошки инфериорније државе располажу могућностима за успешно вођење хакерског ратовања.

– *економско-информационо ратовање;*

Појам „економско-информационо ратовање“ и даље није потпуно дефинисан али је јасно да се овај облик информационог ратовања води око информација од економског значаја за сукобљене стране. Информације од економског значаја могу бити информације о разним уговорима, развојна стратегија предузећа, унутрашња структура и организација, маркетиншки и производни планови, инвестиције и друго. Очигледно је да је, у светским размерама, стално присутан „сукоб“ економско-обавештајних служби, око поверљивих информација које би искористиле против конкурената, у интересу својих компанија. Тај „сукоб“ у суштини представља економску (у употреби је и термин индустријска) шпијунажу.

– *сајбер ратовање;*

Све већа зависност друштва од информационо-комуникационе технологије ствара бројне слабе тачке. Због тих критичних тачака као и због наглашене комплектности и чврсте међузависности, националне инфраструктуре које повезују, покрећу и опслужују рачунари постале су изузетно осетљиве, и, ако се организовано нападну, могу да се изазову знатан поремећај или деструкција. Повезаност мрежних комуникација повећава њихову рањивост, због веће могућности приступања информационој структури из разних крајева света. Кибер простор представља подручје које пружа нове могућности за ратовање. Арквила и Ронфелд кибер ратовање дефинишу као низ акција којима се прекидају или уништавају информациони и комуникациони системи противника.¹⁰ Кибер ратовање може се водити офанзивно или дефанзивно.

Најпотпунија дефиниција Richarda Shafranskog према којој је информационо ратовање активност уперена против било ког дела система Осећај информативног рата је да стекне потпуну контролу над свесношћу народа државе – жртве агресије и, стога, прилике да утиче на његову будућност. Главни циљ информацијског рата је јавна и индивидуална свест и подсвест популације и особља оружаних снага, који се заснива на националним вриједностима и националним интересима државе. Сврха информативног рата је замена лажних националних вриједности и националних интереса.

¹⁰ Cyberspace strategy, www.whitehouse.gov/pcipb/cyberspace_strategy.pdf

Најважније детерминанте које одређују специфичности конфликта у информационој сфери су њена асиметрија, која омогућава отварање незаштићених места у непријатељском информационом систему и њихово нападање; прикривање пријаве и способност „прилагођавања“ субверзивног информационог садржаја постојећим информационом системима непријатеља; флексибилност и прилагодљивост у решавању проблема трансформације информационог окружења.

Хибридни рат данашњице у очима западног света

Прва фаза сукоба данашњице је већ на делу и ту се пре свега мисли на информациони рат, пропаганду и сајбер-нападе. САД и њени НАТО савезници узимају у обзир данашње сукобе приликом дефинисања њихове стратегије за трансформацију, међутим, признају да је феномен хибридног рата још увек није довољно утемељен у теорији и имају потребу даљег истраживања.

Међутим, концепт „хибридних пријетњи“ кориштен је у последњим четворогодишњим прегледима одбране САД-а, објављеном 2006, 2010. и 2014. године. Документи говоре о широком спектру стратегија за конфронтацију и оружане снаге, прилагођене да се супротстави традиционалним, нетрадиционалним, катастрофалним и деструктивним изазовима.

На Западу је, заправо, развијен концептуални модел хибридног рата, који је уграђен у војну доктрину Сједињених Држава и НАТО савезника. Чак и данас, политичари и војска га користе у пракси. На самиту НАТО-а у Варшави, у јулу 2016. године усвојена је „хибридна стратегија рата“, која би требало да убрза процес доношења одлука и да се супротстави у случају хибридног рата против блока. Мере које би Алијанса требало предузети да помогне партнерима под притиском непријатељским земљама, укључују, на пример, мере компјутерских стручњака у борби против хакера, стручњаке за односе са јавношћу – за борбу против пропаганде и размештање снага за брзо реаговање. У извештају генералног секретара НАТО-а за 2016. годину важна се улога даје јачању сарадње између ЕУ и НАТО-а у борби против хибридних претњи. Формално, стратегија је сама по себи чисто дефанзивне природе, али стварне акције НАТО-а говоре о агресивној оријентацији свих концепата и стратегија војно-политичког блока.

У настојању прикривања агресивне природе својих припрема, у Бриселу тврде да је употреба хибридних метода ратовања противника има за циљ првенствено у циљу стварања препрека на одлуку савеза да се примени на став 5. чланица земаља НАТО. Таква формула ствара услове за низ политичких маневара и референце на митске хибридне претње из Русије, које наводно терају савез да изгради своје војно присуство на истоку, да развију нове приступе и побољшају способност за брзо доношење одлука.

Прагматичан став нове америчке администрације, која понавља формулу за спас у повећању буџета за одбрану угрожених земаља у складу са препорукама НАТО-а, намеће решење у борби од претњи са истока у ослањању на саме себе. ФБИ и ЦИА су закључили да је Русија водила кампању хакирања и дезинформисања с циљем утицаја на избор Доналда Трумпа као председника. Можда се никад

неће сазнати колико је руска сајбер операција била успешна, али знамо да је доби-
вен жељени резултат.¹¹

Наводи се да је у протеклом периоду буџет за финансирање пропагандних ме-
дија у Русији попут новинске агенције Спутник – порастао више пута, чак и док се
руска економија урушава. Службени руски извори признају да су потрошили \$1,25
млрд. на стране медијске кампање само у 2016. Године, У ЕУ, појавило се хиљаде
веб страница с лажним вестима, од којих се многим не зна порекло. Руске кампа-
ње за дезинформирање су комплексне и вишеслојне, али мисија је једна – наруши-
ти поверење у власт западних демократија. Друштвене мреже су такође кључни
фактор за руску стратегију која се ослања на историјски ревизионизам (тврдња да
је сама Русија победила у Другом светском рату је основа овог приступа); теорије
завере, промовиране међу европским и америчким националистичким покретима
који криве Запад за нпр. почетак рата у Украјини; порицање стварности, попут при-
суства руских трупа на Криму и у Украјини.

Заменик генералног секретара Aleksandar Vershbov недавно рекао да „љута, реви-
зионистичка Русија“ настоји да поврати утицај у Европи, између осталог поново силом
цртајући границе како би остварила своје циљеве и да је под Путином Русија развила
„нови облик хибридног ратовања, комбинујући војно застрашивање, прикривене интер-
венције, тајно достављање оружја и оружаних система, економско уцењивање, дипло-
матску дволичност и медијске манипулације с отвореним дезинформисањем“.

„Стари рецепти нису више ефикасни“, каже за АФП Janis Karklins, директор Цен-
тра за стратешке комуникације НАТО-а, који има седиште у Риги и који анализира
какву политичку причу Русија пласира кроз медије. „Неопходно је да у нашем обра-
зовном систему развијамо медијску писменост и критичко мишљење како бисмо
отежали противницима да дезоријентишу (нашу) популацију.“¹²

Европски парламент је изгласао Резолуцију која анализира два главна неприја-
теља с којима се сусрећу државе чланице ЕУ и у којој се доносе упозорења и за-
кључци како се борити против тих опасности. Рат о којему је реч није онај класични,
војни, него нови – информациони, односно дезинформациони, „хибридни“ рат. Овој
акцији путем ЕП-а претходили су безбедоносно-обавештајни закључци и докази ка-
ко већ годинама државе чланице ЕУ више-мање незаинтересовано посматрају шта
им путем медијског простора раде. Акција је кренула када се показало да Кремљ у
том новом хибридном рату успева поступно преузимати контролу над читавим по-
литичким странкама, па чак и усмеравати бираче да изаберу проруске политичаре,
као што се то недавно догодило у Бугарској. Ради супротстављања анти-ЕУ кампа-
њама, чланови ЕП-а порадили су на основном документу – Резолуцији назива „О
стратешкој комуникацији ЕУ за борбу против пропаганде коју против ње проводе
треће стране“.¹³

У склопу тих препорука на јучерашњем самиту лидери ЕУ су овластили тим ви-
соке представнице за спољну политику и безбедност Федерике Могерини да напра-

¹¹ http://thebosniatimes.ba/ /RUSKI_HIBRIDNI_RAT_PROTIV_ZAPADA_Verhofstadt_Moramo_se_suprotstaviti_i_poraziti_Putinovu_taktiku!.html

¹² www.saharbalkan.com/Hibridni_rat,_nova_vojna_paradigma_NATO-a_-_SAHAR_Balkan.html

¹³ <https://www.vecernji.hr/vijesti/propagandni-hibridni-rat-protiv-eu-vode-rusija-i-isil-1132664> - www.vecernji.hr

ве план медијске акције и оснују специјалну медијску јединицу која би се супротставила ономе што Брисел види као руску пропаганду у току украјинске кризе. До јуна се очекује да Могеринијева изнесе план ове медијске акције, која би укључивала продукцију медијског материјала на руском језику, намењену пре свега Русима који живе у бившим совјетским републикама.

Индикативан је корак и ЕУ која је недавно дорадила свој буџет за 2017. како би ојачала StratCom тим Европске службе спољних послова који је иначе недовољно финансиран упркос његовој значајној мисији откривања и проналаска дезинформација. Али ЕУ и НАТО би такође требале извући лекцију и од америчких избора, тако што ће јачати заједничку европску одбрану од сајбер напада и натерати земље чланице да прошире властите сајбер способности.

Хибридни рат данашњице у очима истока

Анализом догађаја након завршетка „Хладног рата“ може се закључити да САД никад нису закопале своје ратне секире према Русији. Распад Варшавског пакта и Источног блока и демонтажање СССР у петнаест различитих република нису били довољне за америчке прохтеве. По њима и новоформирана Руска федерација морала је да буде „доведена у ред“ хибридном ратом.

Хибридни рат има и елементе доминације над енергетским ресурсима, али и утицају у геополитичким областима, пре свега, у Европи. На западном рубу Европе САД воде двоструку политику како би ојачале НАТО, а ослабиле Европску унију, користећи вештачку флоскулу о „руској претњи“ како би договорили трговински споразум о сарадњи САД и ЕУ – Транспацифичко партнерство – ТТП.¹⁴ Вештачи креирана избегличка криза је погодна за вршење притиска на чланице Европске уније у повећању војног буџета. Да не би више набрајали шта се све предузима, закључак до ког се може доћи је да се ради о окружењу Русије, Кине и Ирана три најотпорније и најтврдоглавије велике силе које сеprotиве светском поретку САД. Хибридни ратови се користе како би се асиметричним средствима лакше дошло до „срца“ Евроазије, било једним оштрим покушајем или ланцем дестабилизација „Евроазијског Балкана“, како га је назвао Бжежински, чиме би се дошло до краја геополитичке дестинације.

Трн у оку САД односи се и на убрзани развој економских потенцијала, међусобну сарадњу и много чвршће економске савезништво Бразила, Русије, Индије, Кине и Јужне Африке (БРИКС). Очигледно је да су руски бизнис и трговинске везе преусмерене на Кину и Источну Азију, а најзначајнији је потписани кинеско-руски мега уговор о гасу. Медијско-пропагандни рат против Русије попримио је другачије облике у односу на оне који су кориштени пре и за време Хладног рата. Никад се раније није дешавало да се пропагандно лично нападају председници државе, било у ком облику да је она била.

Предузимају се и конкретне акције за борбу против хибридног рата у самој Русији па је 2014. Године, формиран Национални центар за управљање одбраном. Створена

¹⁴ Овај међународни споразум има 29 поглавља, од којих је Викиликс објавио четири до којих је успео да дође. Реч је о споразуму који ће одредити 40 одсто глобалне економије. „То је највећи икада трговински споразум о коме се преговара. Углавном није реч о трговини. Само пет од 29 поглавља су о традиционалној трговини. Остала су о регулисању интернета

је Национална гарде, нова моћна сила од 430.000 људи за борбу против тероризма, организованог криминала и за одржавање друштвеног поретка. Формирање овакве нове силе може бити повезана са руском војном доктрином из 2014. године, која је препознала низ нових претњи за националну безбедност, повезаних са унутрашњим и спољашњим факторима који имају за циљ дестабилизацију земље. Може се рећи да је то војска за хибридни рат. шеф руске дипломатије најавио је изразу нове доктрине спољне политике и прелазак на полицентричну архитектуру међународних односа.

Арсенал оружја за физичко уништење непријатеља је допуњен новим технологијама уништења – однос војних и невојних облика борбе данас је 1:4.

Хибридни рат на Балкану

Хибридни ратови, као и мрежни ратови су слични и пре свега се у данашњем времену тренирају на ограниченом простору, у ограниченом времену и над слабијим непријатељем. Овај простор је много пута била жртва практичних експеримената и доктрина. На пример, спровођење мрежно-центричног ратовања у америчкој војсци, посебно у ваздухополовним снагама, установљено је током кампање против Срба у Босни (што је и званично признато документом Пентагона). На Косову је 1999. године вођен хибридни рат, где су коришћене конвенционалне (НАТО) трупе + илегалне активности Албанаца на Косову (које је обучавала ЦИА) + медијска пропаганда и утицај + сајбер напади и активности на интернету, како би се освојили срца и умови људи у Југославији (на основу тако створеног расположења направљен је „Отпор“, па се може чинити да је то било успешно). Сада у Србији постоје огромне мреже неолибералних група и фондација, које финансира Сорос или директно САД, што је такође добар пример хибридне стратегије.

Иако су присутна настојања да се октобарски преврат у Београду третира као спонтана демократска револуција, њих демантују учешће званичних структура америчке администрације, подаци о америчком финансирању операције и биографија пензионисаног пуковника америчке војне обавештајне службе Robert Helvija који је говорећи о активностима „Отпора“ негирао било какву спонтаност и навео да је то организација створена за обављање задатака специјалног рата: „Свима је морало да буде јасно да иза свега стоји дубоко стратешко планирање, као и операционализација планова са детаљним координатама рада ... Најважнија ствар је напад на такозване стубове власти у које спадају војска, полиција, медији ... То је било јако успешно изведено и управо онако како је испланирано. Једна од најхрабријих и најважнијих момената читаве револуције била је одлука војске да се не меша у догађања на улици. „Отпор“ је водио веома успешну кампању, чији је циљ био да се инфилтрира у војску која је била кључни стуб режима, писао је Хелви.“

Апсолутно иста тактика се примењује у данашњем времену приликом стварања интерних притисака на режим у Србији. Очигледно није сазрела свест о значају борбе за умове политички неопредељених корисника друштвених мрежа, јер десетине Фејсбук страница и хиљаде Твитер налога, који збирно имају неколико милиона пратилаца, константно плански подгревају друштвену атмосферу до тачке усијања и – у синхронизованом садејству са класичним медијима – као на траци фабри-

кују и политички експлоатишу фингиране афере, не либећи се ни опскурне инструментализације трагедија. На хибридне психолошко-пропагандне нападе на младу, потентну и сугестибилну популацију, која представља главно погонско гориво свих протеста и ванстраначког политичког активизма, не одговара се контролом дела. На пропагандне нападе четврте генерације одговара се сопственом пропагандном која се пласира у медијима друге и треће генерације, тиме вршећи утицај на савим други сегмент друштва од оног који таргетирају опозиционе структуре.

Обојене револуције као елемент хибридног рата

Практична трансформација „обојених револуција“ у нетрадиционални тип рата, чији је циљ насилна промена режима одређене самосталне државе, у суштини представља најбитнији циљ сваког хибридног рата. „Обојена револуција“ је један од елемената ширег процеса познатог као хибридно ратовање и финална је фаза хибридног рата, фаза у којој дође до промене власти у земљи. Хибридно је то што се у методама сукоба креативно комбинује више елемената борбе и цела лепеза политичких, друштвених, економских, технолошких као војних елемената.

У америчким круговима¹⁵ тврде да су САД у свету организовале 64 „обојене“ револуције и вршиле преврат, нпр.: „Револуција Ружа“ у Грузији, „Наранџаста револуција“ у Украјини, либанска „Револуција кедра“, „Револуција маслина“ у Палестини, „Револуција тулипана“ у Киргизији, а на списку су и државни удари у Југославији, Кувајту, Либији, Бурми, Тибету, Ирану, Египту, Тунису, Сирији и другим земљама, а сличне револуције биле су предвиђене у Молдавији, Монголији, Узбекистану, Еквадору, Боливији и Белорусији.

У информатичком добу, друштвене мреже и виртуелне заједнице надвлађавају традиционалне медије и њени учесници су у позицији да пласирају своју идеологију и политику. У медијском систему квантитет се све више разбија новим облицима електронског повезивања најразличитијих друштвених група што доноси нове изазове. Са-времени софтвери, креирани за политичко разигравање и усмеравање јавног мњења, могу на друштвеним мрежама, као што су Фејсбук, Твитер, Инстаграм итд., да евидентирају политичке или друштвене ставове и спремност учесника на активизам. Тиме се врши својеврсна регрутација корисника друштвених мрежа, са становишта њиховог односа према политичким темама, личностима, културним и другим вредностима и опредељењима. Уз одговарајућу организацију, оне могу да буду коришћене као значајан фактор у артикулацији политичких ставова, посебно незадовољства или протеста.

У Великој Британији су интернет-ратници званично институционализовани објавом оснивања 77. бригаде британских оружаних снага, која је искључиво задужена за пропагандно деловање на Фејсбуку и осталим друштвеним мрежама.¹⁶ Истовремено, у британским медијима већ месецима круже приче о наводној Путиновој „фабрици ботова“, у којој раде људи задужени за писање коментара на друштвеним мрежама, а Европска унија је отишла дотле да је издала упутство за борбу против

¹⁵ Вејд Медсен, публициста - <http://www.blic.rs/vesti/svet/vejn-medsen-amerika-sirom-sveta-organizovala-64-obojene-revolucije-medu-kojima-je-i/stnnqk7>

¹⁶ <http://www.blic.rs/vesti/svet/britanska-vojska-dobija-fejsbuk-jedinicu/cdgm7q>

руске пропаганде под називом „Побеђујући у информативном рату“, у којем се између осталог, као један од индикатора за препознавање „кремалјских ботова“, наводи „предугачак коментар, дужи од четири реда“. На пример ако одређени софтвери региструју да у Београду пет или десет хиљада младих људи дневно лајкује причу против политике Владе Србије или одређених политичара из власти, онда је то сигнал да та имена стављају у посебан фолдер. Значи, они су већ регрутовани за први ешалон у евентуалној сутрашњој политичкој акцији за некакву побуну. Они су регрутовани, а да тога и нису свесни. То се на неком скупу, било каквом, појави човек који спретно артикулише то њихово заједничко незадовољство, што отвара врата извесном масовном незадовољству.

Модел сузбијања конфликта

Модел супротстављања хибридном рату узимајући у обзир нелинеарну конфигурацију нападах средстава и снага и одражавају следећи кључни задаци у заштити државе:

- способност да се брзо и одлучно реагује на сукобе омогућава постизање значајних резултата уз релативно мале промене због нелинеарне природе;

- функционална контрола над најважнијим стратешким елементима сваке сфере - покривање свих простора политичких, социо-економских и културно-сферских сфера државе.

- Осигуравање способности да се брзо концентришу критични напори и ресурси на најугроженије место. Данас су то предње стране информационог и економског рата и обезбеђивање сајбер безбедности критичне инфраструктуре, спровођење континуираног извиђања и блиску интеракцију са структурама политичког и војног управљања државом и оружаним снагама у циљу имплементације стратегије која омогућава брзо стварање и коришћење предности у угроженом правцу;

- доступност висококвалитетног људског ресурса, способан да осигура развој и имплементацију стратегије за супротстављање хибридном рату.

Укључивање значења и детерминанти обезбеђује адекватан одраз њиховог утицаја у стратегији да се супротстави савременим сукобима, идентификује скуп особина које су специфичне за одређену врсту сукоба, да се идентификују нове могућности и нови квалитет у сукобу. Како би се осигурала национална безбедност државе мора се обезбедити приступ који ће допринети настанку нових сазнања о сукобу.

Препознајемо три главна начина да се избегну хибридни ратови, али даља истраживања ће понудити и друге ефикасне стратегије.

- Идентификација и издвајање – провера НВО које раде у земљи и у земљама савезницама, морају бити регистроване и над њима извршена провера чијим страним средствима се оне финансирају, и да све незаконите организације које послују незаконито, а угрожавају националну безбедности, треба одмах да буду забрањене

- Представници снага безбедности морају бити упознати са одговарајућим методама раскринкавања хибридних војних блокова, посебно у превенцији обојених револуција и реаговања на неконвенционално вођење рата. Веома је важно да они спречавају растући бес деликатно, трудећи се да избегавају примену неприхватљивих и деспотских реакција које могу да проузрокују непотребне конфликте.

– Конечно, последња стратегија демократске безбедности, је подстицање патриотских покрета грађанског друштва, тако да их буде што више и да подржавају своју владу.

У циљу борбе против хибридног рата у први план се налази компонента информационог рата и имајући у виду комплексност сукоба, намеће се нетрадиционални приступ који би требао промовисати слободу медија, награђивати одговорност и пружати правна средства за гашење канала системског дезинформирања.

Поред корака који предузимају државни органи, приватни сектор и организације цивилног друштва требали би убрзати своје кораке који ће проверити да ли су онлајн вести тачне, кредибилне и непристране. Организације које раде заједно могу учинити много. Facebook је такође навео да ће побољшати процес забрана у вези с овим садржајем. Ипак, најјача одбрана су слободни медији, који на разоткривању лажи раде заједнички са невладиним организацијама.

Закључак

Конфликти и оружани сукоби су током историје историје људског рода упечатљиви догађаји, а историја човечанства говори да готово и није било периода у којем није било ратова. За мир се може рећи да је недовршено стање рата, а рат постаје трајни друштвени однос у коме разликовање рата и политике постаје веома замућено, где је рат наставак политике другим средствима, а политика сама постаје све више вођење рата другим средствима. Рат постаје општи оквир свих односа моћи и техника доминације тј. облик владавине која нема за циљ само контролу над становништвом него и продукцију и репродукцију свих аспеката друштвеног живота. Такво ратно стање за одржавање друштвеног поретка међународне односе и унутрашњу политику дефинише као сличну и користе се разни нековенционални и асиметрични начини борбе, јер рат не мора имати крај, а мора укључивати сталну, непрекидну примену моћи и силе.

Елеменат хибридног у методама сукоба креативно комбинује више елемената борбе и целу лепезу политичких, друштвених, економских, технолошких као војних елемената. Хибридни рат се темељи на мобилности и флексибилности, укључује интелигенцију, информацију и нематеријални рад, повећава моћ ширећи милитаризацију до рубова свемира, диљем земаљске површине и у поноре океана. Хибридни рат намерава да оствари одређени политички циљ и противника натерати на жељено понашање, што захтева вешту употребу различитих моћи утицаја.

Србија са својом позицијом на једном од светских геостратегијских раскршћа свакако може бити суочена са хибридним претњама и у будућности, тим пре што се налази и на раскрсници сусретања и сукобљавања идеолошких и верских концепата. Ближа и даља историја региона у коме се налази и Србија пружа доказе о низу преломних периода за Србију са веома снажним утицајима и догађајима који су уследили. Садржајно праћење актуелних дешавања, трендова и новитета у савременим сукобима на светској сцени, као и критичка анализа историјских догађаја, могу бити од користи у стратегијском промишљању у контексту Србије и стратегијских раскршћа.

Шаховска табла, фигуре и потези хибридног рата су на столу, на резултат ћемо морати сачекати, краћи или дужи, временски период.

Литература

- [1] Margaret Bond, Hybrid War: A New Paradigm for Stability Operations in Failing States, USAWC Strategy Research Project. U. S. Army War College, Carlisle Barracks (PA) (2007). Frank Hoffman, „Hybrid Warfare and Challenges“, Joint Force Quarterly, Issue 52, 1st Quarterly 2009, str. 34–48.; Glenn Russell, „Thoughts of Hybrid Conflict“, Small Wars Journal, (2009). стр. 1–8. Dostupno na: www.smallwarsjournal.com.
- [2] Смыслы гибридной войны – Научно-исследовательский центр проблем национальной безопасности – Бартош А. А.- *Источник: Вестник Академии военных наук - №2 2017*
- [3] FM-105, Department of the Army, Washington, DC, 1993.
- [4] FM-106, Department of the Army, Washington, DC, 1996.
- [5] FM 3–0 Operations, Headquarters Department of the Army, Washington, DC, 2001, <http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/fm3-0/ch11.pdf>
- [6] Grupa autora, Elektronski rat - stanje i perspektive, Elektrotehnički fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2000.
- [7] Hayes R., Wheatley G., „Information Warfare and Deterrence“, National Defence University, Institute for National Strategic Studies, Strategic Forum, Number 87, October 1996, <http://www.ndu.edu/inss/strforum/forum87.html>
- [8] Joint Chiefs of Staff Instruction No. 3210.0, <http://www.iwar.org.uk/iwar/resources/belvoir-iw-course/infointro>
- [9] Joint Vision 2020, Director for Strategic Plans and Policy, J5: Strategy Division, US Government printing office, Washington DC, June 2000, www.dtic.mil/jv2020/jv2020.doc.
- [10] Kuehl D., Libicki M., „Information Dominance“, National Defence University, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, Number 132, November 1997, <http://www.ndu.edu/inss/strforum/forum132.html>
- [11] Libicki, M., http://www.ndu.edu/inss/books/Books1990to1995/What_is_IW_Aug_95/a003ch
- [12] 03.html
- [13] [https://www.vecernji.hr/vijesti/propagandni-hibridni-rat-protiv-eu-vode-rusija-i-isil1132664 - www.vecernji.hr](https://www.vecernji.hr/vijesti/propagandni-hibridni-rat-protiv-eu-vode-rusija-i-isil1132664-www.vecernji.hr)
- [14] Хантингтон, С. (1998). *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица
- [15] <http://www.blic.rs/vesti/svet/britanska-vojska-dobija-fejsbuk-jedinicu/cdgjm7q>
- [16] Munro N., The Pentagon's New Nightmare: An Electronic Pearl Harbor, Washington Post 16.07.1995.
- [17] Petrović S., Компјутерски криминал, Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) Republike Srbije, Beograd, 2001.
- [18] Prvulović V., *Ekonomska diplomatija, Megatrend univerzitet primenjenih nauka*, Beograd, 2002.
- [19] Schleher C., *Electronic Warfare in the information age*, Artech House, 1999.
- [20] Stokić LJ., *Novi svetski poredak i YU drama*, Zenit, Beograd, 1995.
- [21] Szafranski R., *When waves collide, Essay contest on the Revolution in Military Affairs*, Joint Force Quarterly, 1995.
- [22] Vuletic D., *Informaciono ratovanje u savremenom sukobu (magistarska teza)*, Vojna akademija, Beograd, 2005.